

Çağdaş Kur'an(lar) Üretimi Üzerine –‘Karı Dövme’ Olgusu Bağlamında 4. Nisâ’, 34 Örneği–

ÖMER ÖZSOY

DOÇ.DR., ANKARA Ü. İLAHİYAT FAKÜLTESİ

ozsoy@divinity.ankara.edu.tr

*Siz hanımlarınızı köle gibi dövmekten hiç utanmıyor musunuz?
Gündüzün dövüp, geceleyin birlikte oluyorsunuz ha!
Hz. Peygamber!*

Giriş

“Kur’an üretimi” ifadesi, çoğu kişinin aklına, Kur’an metninin tarihine dair klasik dönem oryantalistik çalışmaların romantik hedefini getirecektir: Rivayet malzemesinin içerdiği verilerden hareketle, Müslümanların ellerindeki mevcut Kur’an metninden farklı, alternatif bir Kur’an metni üretebilmek... Müslüman vicdanlar açısından bütün iticiliğine ve inciticiliğine rağmen, mevcut Kur’an’a alternatif bir ‘Kur’an üretme’ çabası, kendisini büyük ölçüde mevcut malzemeye dayanmakla yükümlü gördüğü ve daha önemlisi, bilimsel meşruiyetini, Hz. Peygamber’in tebliğ ettiği ‘asıl’ metne daha uygun bir metin arayışı olarak vazettiği hedefinden aldığı için ve salt bu yönüyle, bir bakıma ‘asıl’ bir çaba olarak görülebilir. Akademik oryantalizmin bu ‘sevda’dan çoktan geçmiş görüldüğü, hatta Kur’an dışında kalan İslami rivayet malzemesinin değeri konusunda bile –aksi örneklerin yanı sıra– iade-yi itibar olarak nitelendirilebilecek ürünler verdiği günümüzde, Kur’an metnine yönelik eleştirel bakışın, Müslüman ilim çevrelerinde kısmi bir yaygınlık eğilimi gösterdiği, gözleme açık bir olgudur.² Bu, sevindirici bir gelişme olarak görülebilirse de, İslam dünyasında bilimsel etkinliğin icra edildiği ortamların –üniversiteler de dahil olmak üzere–, henüz ne zihinsel donanım ne de başvurulacak kaynaklar açısından metin ta-

¹ Buhârî, *el-Câmi’u’s-sâhîh*, Bulak 1312, 67. Nikâh, 93.

² Muhtelif İslam ülkelerinde yapılan Kur’an’ın metinleşme tarihiyle ilgili akademik çalışmaların yanı sıra, son yıllarda yayımlanan, belli başlı Kur’an kıraatlerine de yer veren Kur’an nüshaları, bunun somut bir örneği olarak kabul edilebilir. Örneğin bkz. Muhammed Kerîm, *el-Kirâ’atu’l-mutevâtira*, Dâru’l-Muhâcir, Medine t.y.

rihi çalışmalarına hazırlıklı olduğu söylenebilir. Bunun anlamı, Müslümanların, kendi 'kutsal kitap'ları üzerine, 'tefsir' veya 'yorum' denilmeyi hak edecek yetkinlikte bir edebiyat üretme ehliyetini haiz olduklarının tartışma götürür durumunda bulunduğudır. Buna rağmen ve bundan bağımsız olarak, Müslümanlar Kur'an'ı okumaya ve yorumlamaya devam etmekte; bu okuma ve yorumlama tecrübelerinin ürünleri, çoğu kez klasik tefsir biçiminde olmasa da, Kur'an'ın Müslüman idraklerle bulunduğu ilk günlerden itibaren başlayan tefsir macerasının çağdaş halkalarını teşkil etmek üzere Müslüman kamuoyuna arz edilmektedir. İşte, başlıktaki "Kur'an(lar) üretimi" ifadesi, tefsir veya meal olarak takdim edilen bu ürünleri borçlu olduğumuz zihinsel etkinliklerin önemli bir kısmını nitelemek amacıyla ve bu etkinlikleri tam da mahiyetinden yakalayan bir tasvir olduğu mülahazasıyla kullanılmıştır. Söz konusu zihinsel etkinlikler kümesi, Kur'an metnini, her ne pahasına olursa olsun, "çağdaş ihtiyaçlara cevap verecek" veya "çağdaş duruma uygun düşecek" şekilde okuma, algılama ve nihayet onu çevirinin sunduğu imkanlara başvurmak suretiyle metin düzeyinde "yeniden üretme" türünden etkinlikleri içermektedir.

Okuyucunun zihnini bu yazının sınırlarını zorlayacak başka bir tartışmaya yönlendirme tehlikesinin önünü almak üzere, yukarıdaki "çağdaş ihtiyaçlara cevap verecek bir Kur'an" veya "çağdaş duruma uygun bir Kur'an" ifadelerinde yer alan 'ihtiyaç' ve 'durum' olgularını, bizatihi bir meşruiyet temeli veya haklılık sebebi olarak görmediğimizi belirtmek isteriz. Bununla birlikte, bu iki olgunun Kur'an ve çağdaşlık tartışmaları ekseninde kazandıkları kavramsal çerçeve bağlamında, 'yorumsama' ve 'anlama' süreçleri arasındaki farka işaret etmek gerekir. Bu süreçlerin birincisi, geçmişte olanı, bugünde ve bugün için 'anlamlandırmak' iken; ikincisi ise, geçmişte olanı, yine bugünde, fakat salt geçmişte olduğu hâliyle 'anlamak'tır. Bu ayırımı koşut olarak, herhangi bir pasajın ulaşılabilen özgün anlamını duruma veya ihtiyaca 'uygun' biçimde yorumlama eylemiyle -ki böyle bir etkinliğin adı "çağdaş Kur'an yorumu" olurdu-, ilgili pasaja, yeni duruma 'uygun' ve özgün anlamından farklı yeni bir anlam yükleme eylemini -"çağdaş Kur'an üretimi" olarak nitelemek istediğimiz budur- birbirinden ayırt etmek durumundayız.

Herhangi bir ayete, özgün anlamından bağımsız, dolayısıyla tarihin hiçbir döneminde görülmemiş yeni bir anlam yüklemek suretiyle üretilen herhangi bir Kur'an versiyonu ile o versiyona ihtiyaç duyuran olgusal zemin arasındaki diyalektiğin tam olarak saptanması, ilgili versiyonu borçlu olduğumuz özne üzerinde bir niyet çözümlemesini kaçınılmaz kılmaktadır. Böyle bir çözümlemeye kendimizi mezun görmediğimiz gibi, heves de etmediğimizi açık yüreklilikle belirtmek isteriz. Bu yazının amacı, Müslümanların Kur'an'la ilişki kurma ve Kur'an'ı yaşamla ilişkilendirme biçimlerinin, -esasen gelenekte benzer girişimler bulunduğu için tipik anlamda çağdaş olmayan- Türkiye'ye özgü çağdaş bir tezahürünü "çağdaş Kur'an üretimi" olarak teşhis etmekle sınırlıdır. Yalnız bu teşhisimizi paylaşmaya elverişli bir örnek olması itibarıyla değil, aynı zamanda

“Din ve Şiddet” konulu bu sayıya, İslam-şiddet ilişkisinin Kur’ani dayanaklarından biri olarak kendisine çok sık göndermede bulunulan bir ayet olması nedeniyle, başvuracağımız pasaj, 4. Nisâ’, 34. ayet olacaktır.

Çağdaş Kur'an(lar) Üretiminin Tarihsel Zemini

Hadis vaz'ını ortaya çıkaran psikolojik ve kültürel arka plan üzerine düşünen uzmanların hemen hemen tamamı, bu satırların okurlarının da meçhulü olmayan şu genel değerlendirmede buluşurlar: Kur'an metnini değiştirme imkanı bulamayan bazı çevreler (bunlar genellikle fanatik fırka mensuplarıdır), ikincil otorite olan Hz. Peygamber'i istismar etme yoluna gitmişlerdir. Vakıa, Hz. Peygamber'in otoritesi tarih boyunca istismar edilegelmiştir ve hadis uydurmacılığı da bu istismarın en dramatik belgelerini ürün vermiştir. Bununla birlikte, Hz. Peygamber'i konuşurma örneklerinin yaygınlığı, tarihte, Kur'an'ı konuşurma imkanına hiç başvurulmadığı şeklinde bir algı yanılsamasına yol açmamalıdır. Tam aksine, birtakım mahir ellerin, erken dönemlerdeki kıraat özgürlüğünden yararlanmak suretiyle, Kur'an metni üzerinde de benzer heveslerini tatmin etmeye cür'et ettiği konusunda haklı kuşkulara yol açacak verilere sahip bulunuyoruz.³ Elbette, bu konudaki kuşkuları –ve kuşkunun da ötesinde, bilimsel merakı– giderebilmek, daha önce atıfta bulunulan Kur'an'ın metinleşme tarihi çalışmalarına gösterilecek himmetle mümkün olacaktır.

Metnin tarihine dair müstakbel araştırmalar ne sonuç verirse versin, “duruma uygun ve ihtiyaca cevap veren bir Kur'an” arayışının tarihinin oldukça erken dönemlere kadar geri gittiğini, dolayısıyla, çağdaş döneme özgü olmadığını belgeleyen ipuçları bakımından kıraat malzemesinden daha zengin bir edebiyat alanı, tefsir kitaplarımızdır. Farklı Kur'an okuma biçimleri tamamen ortadan kaldırılamamış olsa da, farklı yazım biçimlerine son verilmesini izleyen dönemlerde, doğrudan doğruya metin üzerinde oynama imkanı, yerini, standart yazımın (resm-i hatt, *resmu'l-muşhaf*) izin verdiği okuyuş biçimleri arasında seçim yapma özgürlüğüne terk etmiştir. Her ne kadar bu tercih özgürlüğü, Kur'an tefsirinin erken dönemlerini seçkin kılan özelliklerden biri olarak bilim adamlarınca olumlansa da, düşünce tarihi bakımından daha önemli olan ödev, bu özgürlüğün hangi amaçlara hizmet ettiğinin, buna bağlı olarak, bu tercihlerin dayandığı ölçütlerin saptanmasıdır. Siyasal iktidarı baş vurduğu zecrî tedbirler neticesinde bir standarda kavuşan Kur'an yazımının elverdiği okuyuş biçimlerinin yine merkezî tasarruflar neticesinde en aza indirgenmesiyle birlikte, duruma uygun ve ihtiyaca cevap veren Kur'an arayışı olarak nitelediğimiz etkinlik, kendisini, daha özgür ve daha denetimsiz olan, Kur'an müfredatına anlam tayin etme alanıyla sınırlamak durumunda kalmıştır. Bu yolla, herhangi bir kelimeye yüklenecek anlama bağlı olarak, Kur'an'ı konuşmadığı konularda ko-

³ Örnekler için bkz. Ignaz Goldziher, *Die Richtungen der islamischen Koranauslegung*, E.J. Brill, Leiden 1956, s. 1-54.

nuşturmak ve buna mukabil, konuştuğu konularda susturmak mümkün olabilmektedir. Dilsel yapıların farklı anlama ihtimallerine açıklığı ve kelimelerin çokanlamlılığı gibi dilin doğasından kaynaklanan özsel nedenlerden dolayı, bu imkan/risk, esasen daha Kur'an'ın tebliğ edildiği günlerden beri mevcut olmakla birlikte, Kur'an'da kullanılan kelimelerin özgün anlamlarının tespitini ciddi bir sorun hâline getiren en önemli gelişme, Şeriat ilimleri başta olmak üzere, Müslümanların icra ettikleri ilmî faaliyetlerde Kur'an müfredatının teknik anlamlar kazanması olmuştur.

Delalet oyunlarına başvurma yönteminin, günümüzde yaygın Kur'an okuma ve yorumlama biçimlerinin çoğunca doyusya kullanılan bir özgürlüğe dönüşmüş olması, ihtiyaca uygun Kur'an(lar) üretmenin bu yolunun çağdaş döneme özgü olduğu izlenimine yol açmamalıdır. Zira bu imkana, tarih boyunca, Kur'an'ı bir referans metni olarak algılayan ve kullanan bütün kesimlerce başvurulmuştur; farklı olan tek şey, durumlar ve bu durumların ortaya çıkardığı ihtiyaçlardır. Örneğin, daha ikinci ve üçüncü asırda yazılmış eserlerde, fakihlerin bazı Kur'an kelimelerini (başta *fıkḥ* kelimesinin kendisi olmak üzere), bu kelimelerin fıkıh literatüründe kazandıkları anlamların gölgesinde anlamak istediklerini biliyoruz.⁴ Dolayısıyla, bu eğilimin çağdaş temsilcilerini bid'atçı olarak görmek veya takdim etmek haksızlık olur; tam aksine, onlar gelenek içinden bir damarı sürdürmekte, hatta o damardan beslenmekte ve meşruiyet iddialarını, gelenekte böyle bir damarın mevcudiyetiyle temellendirmektedirler. Üstelik, bu eğilimin çağdaş ürünlerinin, belli bir fırkanın görüşlerini Kur'an'a onaylatma gibi fanatik güdülerle değil, dilin bahşettiği imkanları, Kur'an'da çağdaş duruma ve/veya çağdaş durumda Kur'an'a yer açma yolunda kullanmak gibi İslamcı bir hassasiyetle ortaya konuyor olmaları, lehlerine kaydedilmesi gereken bir haslet olarak bile görülebilir.

Tarih boyunca ve günümüzde, Kur'an'a, onun özgün yapısına yabancı yeni anlamlar yükleme şeklinde tezahür eden bu üretim faaliyetinin iç içe işleyen iki temel düzeneğini şöyle betimlemek mümkündür:

1. Dilin evrimini göz ardı etmek suretiyle, herhangi bir kelimenin herhangi bir zamanda kazandığı anlamı Kur'an'a yüklemek.
2. Sosyal değişim olgusunu göz ardı etmek suretiyle, herhangi bir toplumun herhangi bir dönemde içinde bulunduğu durumu Kur'an'a yüklemek.

Merhum üstad Emîn el-Hûlî'den bu yana keskinleşen, delalet merkezli Kur'an tartışmaları ve Hûlî'nin geçtiğimiz yıllarda vefat eden eşi ve öğrencisi Â'îşe Abdurrahmân Hanımın 'bilimselci tefsir' (*et-tefsîru'l-'ilmî*) karşıtı eserleri başta olmak üzere, bu tartışmada taraf olmuş yazarların eserleri ve Hind-Pakistan Altkıtasında İngiliz işgali döneminde yapılan pek çok neşriyat, Kur'an yorumunun çağdaş macerasına bu açıdan ışık tutacak oldukça zengin bir malzeme ihtiva etmektedir.

⁴ Örnekler için bkz. Dücane Cündioğlu, *Kur'an Çevirilerinin Dünyası*, İstanbul 1999, s. 71 vd.

'Karı Dövme' Olgusu Bağlamında 4. Nisâ', 34. Ayetin Çağdaş Versiyonları

4. Nisâ' 34. ayete tarih boyunca yüklenegelen anlamdan duyulan rahatsızlık, büyük ölçüde, bizi kuşatan değerler sisteminin değişmesinden kaynaklanmaktaysa da, ayetin geleneksel anlaşılma biçimiyle ilgili bazı sorunların da bu gelişmede rol oynadığını teslim etmeliyiz. Bu sorunların en başta geleni, ayetin söz dizgesinin, mutlak anlamda 'kadın-erkek karşıtlığı' bağlamında ele alınmasıdır. Bu tutum, daha *er-ricâlu kavvâmüne 'alâ'n-nisâ'* ifadesinin anlaşılmasında başlamaktadır. Özellikle ayetin dilimize çevirilerinde ve zaman zaman da bu çevirilerin dayandıkları açıklamalarda, kavvâmlık durumu, ayette *ricâl* ve *nisâ'* kelimelerinin kullanılıyor olmasına istinaden, erkek cinsinin bütün üyelerinin (oğlan çocuklar da dahil olmak üzere⁵), kadın cinsinin bütün üyeleri karşısındaki toplumsal statülerinin ifadesi olarak algılanmaktadır. Çocukların da dahil edildiği böyle bir statü paylaşımının, cinsler arasında toplumsaldan çok ontolojik bir hiyerarşiye referansta bulunduğu ve bunun da, hem ayetteki ifadenin kastını aşan hem de Kur'an'ın tanıklık ettiği kadınların da yönetici olabildiği (Belkıs) ve olabileceği olgusuyla çelişen bir cinsiyet ayrımcılığına imada bulunduğu açıktır. Toplumsal statü, bireyin girdiği toplumsal ilişkinin türüne bağlı olarak değişken karakterlidir. Bu ayetin lafzi delaletine dayanarak, örneğin bir erkeğin, emri altında çalıştığı (yani kendisinin patronu olan) bir kadına karşı kavvâm olmasından söz edemeyiz; meğer ki, kadın aynı zamanda o erkeğin karısı olsun –ki, bu durumda bile erkek için kavvâmlık statüsü evlilik ilişkisi çerçevesiyle sınırlı kalacak; iş hayatında patron, doğal olarak kadın olacaktır. Hatta bazı müfessirler ve hukukçular (Şafiiler ve Malikiler), kavvâmlık statüsünün kocaya 'erkek olduğu için' değil, ayette yerini bulan iki şartın ikisinin birden yerine getirilmesi durumuyla mukayyet olmak üzere verildiğinden bahisle, erkeğin, eşinin maddi ihtiyaçlarını karşılayamaması durumunda bu statüsünü kaybedeceği, buna bağlı olarak, kadının, nikah akdini tek taraflı feshedebileceği görüşünü savunmaktadırlar.⁶ Dolayısıyla, gerek iç gerekse dış bağlamdan anlaşılacağı üzere, bu ayetin ifadeleri, iki insan cinsi (kadın-erkek) arasındaki değil, birbirine evlilik bağı ile bağlı iki taraf (karı-koca) arasındaki ilişkilere dair bir düzenleme veya betimleme olarak algılanmalıdır.⁷ Aynı şekilde, 'dövme' veya 'vurma' hâdisesi de, karı-koca arasında gerçekleşen, aile içi bir olay olarak ayette yerini bulmuştur.

Sonuç olarak, "erkeklerin kadınlara üstünlüğü" veya "erkeklerin kadınları dövmesi" gibi sıkça dillendirilen sorunsalların, en azından bu ayet bağlamında

⁵ Hak Dini Kur'an Dili. *Yeni Mealli Türkçe Tefsir*, Diyanet İşleri Reisliği Neşriyatından, İstanbul 1936, II. 1348.

⁶ Kurtubî, *el-Câmi' li ahkâmî'l-kur'ân*, Kahire 1937, V. 169; krş. Ebû Hafs, *el-Lubâb fi 'ulûmî'l-kitâb*, Beyrut 1998, VI. 360-361.

⁷ Krş. Derveze, *et-Tefsiru'l-ħadîs*, Dâru İhyâ'î'l-Kutubi'l-Arabiyye, y.y., 1963, VI. 71.

bir dayanağı olmadığını saptamamız gerekir. Ayetin üzerinde konuştuğu sorunsal alanı, karı-koca ilişkileridir ve bu çerçevede ille de bir tartışma açılacaksa, olsa olsa, "kocanın karısına üstünlüğü"nden veya "kocanın karısını dövme-si"nden söz edilebilir. Bu nedenle, kelimenin hukuki/teknik terim anlamı dışında herhangi bir çağrışım kastedilmeksizin, kocasına nispetle evli kadın anlamında 'karı' kelimesi kullanılmıştır.

Aşağıda, çağdaş Kur'an üretimi olarak nitelediğimiz etkinliğin ürünü olan çağdaş versiyonların özgün yanlarını belirgin kılabilmek için, bu versiyonları içeren çeviri metinlerini, ayetin geleneksel anlamına sadık kaldığını söyleyebileceğimiz çağdaş Türkçe Kur'an çevirileriyle peş peşe vereceğiz. 1. gruba giren çeviriler, aynı zamanda klasik tefsir literatürünün çağdaş döneme yansımaları olarak görülebilir.

1. Grup: 4. Nisâ', 34. ayetin geleneksel anlamına uygun çeviriler:⁸

Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır

Er olanlar (a) kadınlar üzerinde hâkim dururlar, çünkü bir kerre Allah birini diğerine üstün yaratmış bir de erler mallarından infak etmektedirler, onun için iyi kadınlar (b) itaatkârdırlar, Allah kendilerini sakladığı cihetle kendileri de gaybı muhafaza ederler, (c) serkeşliklerinden endişe ettiğiniz kadınlara gelince: evvelâ kendilerine nasihat edin, sonra yattıkları yerde mehcür bırakın, yine dinlemezlerse (d) döğün, (e) dinledikleri halde incitmeye bahane aramayın, çünkü Allah çok yüksek, çok büyük bulunuyor.⁹

Ömer Rıza Doğrul

Erkekler, (a) kadınların destekleyicileridir. Çünkü Allah onların bazılarını bazılarına üstün kılmıştır, çünkü onlar mallarından harcederler. Onun için iyi kadınlar, (b) itaat edicidir, Allahın (onlara ait hakları) koruması ile görünmiyeni koruyucudurlar. (c) Serkeşlik etmelerinden endişe ettiğiniz kadınlara nasihat edin, onları yataklarında yalnız bırakın, (d) onları döğün, fakat (e) size itaat ederlerse onlara (zulmetmek için) yol aramayın.¹⁰

⁸ Çağdaş döneme ait olmadığı için metne taşıyamadığımız, XV. Yüzyıl başlarından Muhammed b. Hamza'nın bu ayete verdiği anlamı, elimizdeki en eski Kur'an çevirilerinden birinde bu ayetin nasıl çevirildiği hakkında fikir vermek için zikretmek istiyoruz: "Erenler (a) gey durucılardur (ya'nî musallat olmuşlardır) avratlar üzere; andan ötürü kim artuk eyledi Tanrı bir nicesini anlarun, bir nice üzere; dakı andan ötürü kim nafaka eylediler mallarından. Pes eyü işlü avratlar (b) mutılardur (ya'nî erenlerine); saklayıcılardur gizlüyi (ya'nî fercleri; yâ er malı, er gitdüğünde); andan ötürü kim sakladı Tanrı (ya'nî anlara kâbin vâcib eylemeg-ile, dakı nafaka). Dakı anlar kim korkarsız (c) boyun virmegini anlarun, pes ögütlen anları; dakı ayrılun anlardan, yatacak yirlerde; dakı (d) urun anları. Pes (e) eger boyun vireler size, istemem anlarun üzere yol (ya'nî dögmek). Bayık Tanrı, oldı yüce, ulu."; Ahmet Topaloğlu, *Muhammed b. Hamza XV. Yüzyıl Başlarında Yapılmış Kur'an Tercümesi*, Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1976, s. 61-62.

⁹ Yazır, II. 1340.

¹⁰ *Kur'ân-ı Hakîm ve Meâl-i Kerîm*, Elif Ofset, İstanbul 1984¹³. Dikkat çekmiş olacağı gibi, Ömer Rıza Doğrul, ayeti hem lafzi delaletine sadık kalmaya hem de çağdaş mentaliteye uyarlamaya özen göstererek çevirmiştir. Aynı özeni, İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu'nun çevirisinde de gözlemlemekteyiz (bkz. *Kur'an*, Yıldız Matbaacılık ve Gazetecilik, Ankara 1957). Aslında bu tür mealleri, geçiş dönemine özgü yönleriyle ayrıca ele almak da mümkündür.

Hasan Basri Çantay

Erkekler (a) kadınlar üzerine haakimdirler. O sebeble ki Allah onlardan kimini (erkekleri) kiminden (kadınlardan) üstün kılmışdır. Bir de (erkekler onları) mallarından infaak etmektedirler. İyi kadınlar (b) itaatlı olanlardır. Allah kendi (hak)larını nasıl koruduysa onlar da öylece göze görünmeyi koryanlardır. (c) Şerlerinden, serkeşliklerinden yıldığınız kadınlara gelince: Onlara (evvelâ) öğüt verin (vaz geçmezlerse) kendilerini yataklar(ın)da yalnız bırakın. (Yine kâr etmezse) (d) döğün. (e) Size itaat ederlerse aleyhlerinde bir yol aramayın. Çünkü Allah çok yücedir. Çok büyükdür.¹¹

Ömer Nasuhi Bilmen

Erkekler (a) kadınların üzerinde ziyade kaimdirler. Çünkü Allah Teâlâ onların bazısını bazısı üzerine tafdil buyurmuştur. Ve mallarından infak etmektedirler. İmdi sâlih kadınlar (b) itaatlidirler, Allah Teâlâ'nın hıfzı sayesinde gaybı muhafazakârdırlar. (c) Serkeşliklerinden korktuğunuz kadınlara gelince onlara nasihat veriniz, ve onları yataklarda yalnız bırakın ve (d) onları dövünüz. Fakat (e) size itaat ederlerse artık onların aleyhlerinde bir yol aramayınız, şüphe yok ki, Allah Teâlâ çok yücedir, çok büyüktür.¹²

Mehmed Vehbi

Erkekler (a) kadınların mesalihi üzerine kaimlerdir. Sebebi; Allah'ın bazılarını bazıları üzerine tafdil etmesi ve kadınları mallarından infak etmeleridir. Binaenaleyh; salih olan kadınlar (b) zevclerine itaat ve zevcinin gaybubetine Allah'ın hıfzıyla namusunu muhafaza ederler. Şol hatunlar ki, onların (c) isyan etmelerinden ve hukuk-u zevciyeye karşı riayet edememelerinden havf ederseniz eyyühel ezvac! Siz onlara va'zu nasihat edin, (...) eğer va'zınızı kabul etmezlerse, onları yataklarında yalnız olarak terkedin (...) itaatsizlikte ısrar ederlerse onları (d) haddini tecavüz etmemek şartıyla döğün. Eğer (...) onlar (e) size itaat ederlerse, onlar üzerine eza etmek ve talâk vermek gibi bir yol ve sebep aramayın. Zira; kullanının ahvalini ıslah eden Allahü Tealâ zatında âli ve hükmünde büyüktür.¹³

Süleyman Ateş

Allah, insanları birbirinden üstün kıldığı ve mallarından harca(yıp kadınların geçimini sağla)dıkları için erkekler, (a) kadınlar üzerinde yöneticidirler. Bundan dolayı iyi kadınlar (b) itâatkâr olup, Allah'ın, kendilerini korumasına karşılık (Allah'ın verdiği başarı ile) gizliyi korurlar (kocalarına aslâ ihanet etmezler). (c) Hırçnlık etmelerinden korktuğunuz kadınlara öğüt verin, yataklarından ayrılın ve (bunlarla yola gelmezlerse) (d) onları dövün. Eğer (e) size itâat ederlerse artık onların zararına başka bir yol aramayın. Çünkü Allah yücedir, büyüktür.¹⁴

¹¹ Kur'an-ı Kerim'in Tercüme ve Tefsir-i Şerifi. Tanrı Buyruğu, A. Halit Yaşaroğlu Kitapçılık ve Kâğıtçılık, İstanbul 1955. (İlk baskısı 1943'te yapılmıştır.)

¹² Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Meâli Âlisi, Akçağ Yayınları, Ankara t.y.

¹³ Büyük Kur'an Tefsiri. Hülâsat'ül Beyân, Ücdal Neşriyat, İstanbul t.y., II. 910-912. (İlk baskı 1339-1341 tarihlidir.)

¹⁴ Kur'an-ı Kerim ve Yüce Meâli, Yeni Ufuklar Neşriyat, İstanbul t.y., s. 83.

2. Grup: 4. Nisâ', 34. ayetin çağdaş versiyonları:

Osman Nebioğlu

Erkekler (a) *kadınların koruyucusudurlar*. Çünkü Allah onları onlara üstün kılmıştır. Zira onlar mallarından sarfederler. İyi kadınlar (b) *uysaldır*. Allah'ın koruyuculuğu ile kocalarının mal ve namuslarını korurlar. (c) *Serkeşlik etmelerinden* korktuğunuz kadınlara nasihat edin. Yola gelmezlerse, yataklarını ayırın, olmazsa (d) *cezalandırın*. (e) *Size uyarlarsa* onlara zulüm yolunu aramayın. Allah Yücedir Büyüktür.¹⁵

Edip Yüksel

Erkekler (a) *kadınları gözetirler*. Zira Allah herbirine farklı yetenekler ve özellikler vermiştir. Nitekim erkekler evin geçiminden sorumludur. Erdemli kadınlar, (b) *(Tanrı'nın yasına) boyun eğer* ve Allah'ın korumasını emrettiği (onur ve iffetlerini) tek başlarına bile olsalar korurlar. (c) *İffetlerinden* endişe duyduğunuz kadınlara öğüt verin, yataklarınızı ayırın ve nihayet (d) *onları çıkarın*. (e) *Size itaat ederlerse*, onlara karşı bir yol aramayın. Allah Yücedir, Büyüktür.¹⁶

Hüseyin Atay

Allah'ın kimilerini kimilerinden üstün kılmasından ve mallarından vermelelerinden dolayı da erkekler (a) *kadınlar üzerine yöneticidirler*. İyi kadınlar, (b) *gönülden saygılı* olup Allah'ın korumasını buyurduğu şeyi kocalarının bulunmadığı zaman koruyanlardır. (c) *Huysuzluklarından* korktuğunuz kadınlara öğüt verin, yataklarından ayrılın ve sonra (d) *onlarla [cinsel]* ilişki kurun*.** Eğer (e) *uyarlarsa* aleyhlerine başka bir yol aramayın. Şüphesiz, Allah yücedir, büyüktür.¹⁷

Yunus Vehbi Yavuz

... (c) *Karşı gelip cefa etmelerinden* korktuğunuz kadınlara öğüt verin, sonra yatakta onlarla ilgiyi kesin, sonra (d) *terk edin*...¹⁸

¹⁵ *Türkçe Kur'anı Kerim*, Çağ Basım Ambalaj Sanayi, 1988, s. 49-50.

¹⁶ *Kuran. Türkçe Çevirisi*, y.y., t.y.; takip edebildiğim kadarıyla, Edip Yüksel'in hazırladığı çeviri, 1997 yılında sınırlı sayıda ve bir önçalışma niteliğinde basılmış olup, dağıtım ağına arz edilmişti. Piyasaya sunulan ikinci baskıda bu ayetin çevirisi aynen muhafaza edilmiş bulunuyor (*Mesaj. Kuran Çevirisi*, Ozan Yayıncılık, İstanbul 2000).

* Hüseyin Atay Hocamız, 2000 yılında *Tempo* dergisinde yayımlanan bir söyleşide, "ilişki" kelimesiyle kastedilenin 'cinsel ilişki' olduğu ifade etmektedir. (Aynı söyleşi metninde, çevirideki "huysuzluklarından..." kelimesi, Hocamızın bize belirttiğine göre, dizgi hatası sonucu "mutsuzluklarından..." şeklinde çıkmıştır).

** SEK Yayınları'na yayımlanan 1995 baskısında "onları uslandırın" ibaresi yer almaktadır.

¹⁷ *Kur'an. Türkçe Çevirisi*, Yurt Bilimsel Araştırmaları ve Yayıncılık, İstanbul 1998.

¹⁸ *Kur'an'da Kadın Hak ve Özgürlüğü*, Bayrak Yayınları, İstanbul 1999, s. 104-105; Kitapta, kadın dövme olgusu münasebetiyle ayete atıfta bulunulduğu için, ayetin yalnızca bu kısmı yer almaktadır; ayrıca, Sayın Yavuz'un söz konusu ayetle ilgili bu anlam önerisini şifahi olarak bu kitabının yayımlanmasından yıllar önce dillendirmeye başladığını belirtmemiz yararlı olabilir.

Yaşar Nuri Öztürk

Erkekler; (a) kadınları gözetip kollayıcıdırlar. Şundan ki Allah, insanların bazıalarını bazılarından üstün kılmıştır ve erkekler mallarından bol bol harcamışlardır. İyi ve temiz kadınlar (b) saygılıdırlar; Allah'ın kendilerini koruduğu gibi, gizliliği gereken şeyi korurlar. (c) Sadakatsizlik ve iffetsizliklerinden korktuğunuz kadınlara önce öğüt verin, sonra onları yataklarında yalnız bırakın ve nihayet (d) onları evden çıkarın/buldukları yerden başka yere gönderin.* Bunun üzerine (e) size saygılı davranırlarsa artık onlar aleyhine başka bir yol aramayın. Allah çok yücedir, sınırsızca büyüktür.¹⁹

Görüldüğü gibi, ayet metninin yeniden üretimi, metin içinde eğik dizmek ve sıra numarası vermek suretiyle belirginleştirdiğimiz beş öge üzerinden gerçekleşmektedir. Bu beş ögenin geleneksel anlamlarıyla, ayetin çağdaş versiyonlarında kazandıkları anlamları karşılaştırmak, gelişimin yönünün, ayetin dokusunu ata-erkil karakterden ve şiddet unsurundan arındırma istikametinde seyrettiğini daha net görmemizi sağlayacaktır.**

(a) *kaḫvāmüne*

kadınlar üzerinde hâkim dururlar (HY)
kadınlar üzerine haakimdirler (HBÇ)
kadınların destekleyicileridir (ÖRD)
kadınların üzerinde ziyade kaimdirler (ÖNB)
kadınların mesalihi üzerine kaimlerdir (MV)
kadınlar üzerinde yöneticidirler (SA)

kadınların koruyucusudurlar (ON)
kadınları gözetirler (EY)
kadınlar üzerine yöneticidirler (HA)
kadınları gözetip kollayıcıdırlar (YNÖ)

(b) *kānītātun*

itaatkârdırlar (HY)
itaatlı olanlardır (HBÇ)
itaat edicidir (ÖRD)
itaatlıdırler (ÖNB)
zevclerine itaat (MV)
itâatkâr (SA)

uysaldır (ON)
(Tanrı'nın yasına) boyun eğer (EY)
gönülünden saygılı (HA)
saygılıdırlar (YNÖ)

(c) *nuşūzehunne*

serkeşliklerinden (HY)
şerlerinden, serkeşliklerinden (HBÇ)
serkeşliklerinden (ÖRD)
serkeşliklerinden (ÖNB)
isyan etmelerinden (MV)
hırçnlık etmelerinden (SA)

serkeşlik etmelerinden (ON)
iffetlerinden (EY)
huysuzluklarından (HA)
karşı gelip cefa etmelerinden (YVY)
sadakatsizlik ve iffetsizliklerinden (YNÖ)

* 1993 baskısında "/onları dövün" şeklinde devam etmektedir.

¹⁹ *Kur'an-ı Kerim Meali (Türkçe Çeviri)*, Yeni Boyut, İstanbul 2000.

** Ayetin çevirisinde asıl metne sadık kaldığı hâlde, yorum esnasında ayetin dokusunu ataerkil karakterden ve şiddet unsurundan arındırmaya yönelik açıklamaları konu dışı tuttuğumuzu belirtmeliyiz. Örneğin, Musa Carullah Efendi, *kaḫvām* kelimesini "idareci" olarak çevirmekle birlikte, bu idarecilikte 'hakimlik'ten çok 'hizmetkârlık' mânâsının galip olduğunu belirtmektedir (*Ha-tun*, yay. haz. Mehmet Görmez, kitâbiyât, Ankara 2002³, s. 89-90); benzer şekilde, Hüseyin Hatemi de, *va'çribühunne* ibaresine "vurun" anlamı vermekle birlikte, erkeğe, yalnızca kendini savunma amacıyla vurma izni verildiği yorumunda bulunmaktadır (*Kadının Çıkış Yolu*, Fecr, Ankara 1988, s. 49-52).

(d) *va'dribühunne**

dögün (HY)	cezalandırın (ON)
dögün (HBC)	onları çıkarın (EY)
onları dögün (ÖRD)	onlarla [cinsel] ilişki kurun (HA)
onları dövünüz (ÖNB)	terk edin (YVY)
haddini tecavüz etmemek şartıyla dögün (MV)	evden çıkarın/buldukları yerden başka yere gönderin (YNÖ)
onları dövün (SA)	

(e) *ve in e'ta'nekum*

dinledikleri halde (HY)	size uyarlırsa (ON)
size itaat ederlerse (HBC)	size itaat ederlerse (EY)
size itaat ederlerse (ÖRD)	uyarlırsa (HA)
size itaat ederlerse (ÖNB)	size saygılı davranırlarsa (YNÖ)
size itaat ederlerse (MV)	
size itaat ederlerse (SA)	

(a) Hakim, kaim (reis) ve yönetici gibi anlamlara gelen *ka'vâm* kelimesi, koruyucu, gözetici, kollayıcı gibi anlamlarla karşılaşmak suretiyle, karı-koca arasındaki ilişki, bir egemenlik ilişkisi olmaktan çıkarılmış, şefkat merkezli bir ilişkiye dönüştürülmüştür. (b) "İtaatkâr/boyun eğen kadınlar" anlamındaki *kānītāt* kelimesi, taraflar arasında otoriteryan bir hiyerarşiyi öngörmeyen 'saygılı' ve 'uysal' gibi anlamlarla karşılaşmak veya itaat edilen otorite kocaya değil, Allah'a verilme suretiyle, ayetin erkek egemen dokusu zayıflatılmıştır. (c) Esasen anlamı malum olmakla birlikte, bu ayetteki delaleti konusunda klasik kaynaklarda da bir netlik bulunmayan, fakat bir kadın fiili olması hâlinde, genellikle kadının kocasına başkaldırması, ona karşı dikbaşlılık sergilemesi şeklinde algılanan *nuşûz* –ayette önerilen tedbirlere neden olan bu fiilin ortadan kalkması durumunun, ayetin son kısmında 'itaat' olarak nitelenmesi, bu ifadenin itaatsizlik olarak anlaşılması gerektiği konusunda önemli bir karine teşkil etmektedir²⁰–, 'huysuzluk' şeklinde karşılaşmak suretiyle kocaya üstünlük bahşetmeyen bir davranışa dönüştürülmüş veya 'iffetsizlik' gibi çok ağır bir suç olarak algılanmak suretiyle, erkeklerin ayette önerilen tedbirlere başvurmalarını gerektirecek durumlar en aza indirgenmiştir. (d) *darb* kelimesine öteden beri yüklenegelen anlamlarla (dövmek veya vurmak), bu kelime için önerilen yeni anlamlar (cezalandırmak, çıkarmak, [cinsel] ilişki kurmak, terk etmek, evden çıkarmak, başka yere göndermek) karşılaştırıldığında, ayetin şiddet unsurundan ve erkek egemen söylemden arındırılmak istendiği farkedilmekle birlikte, kelimeye yüklenen geleneksel anlamın tekdüzeliğine mukabil, yeni versiyonlarda yer alan anlamların dağınıklığı da gözden kaçmamaktadır. (e) Esasen hiçbir manevraya imkan vermeyecek açıklıktaki "size itaat

* Tespit edebildiğimiz kadarıyla, bu ifadeye 2. grupta yer alan çevirilerin dışında kalan hemen bütün Türkçe Kur'an çevirileri 'dövmek' veya 'vurmak' anlamını vermişlerdir; örnek olarak bkz. "Dövün/dögün": A. Gölpinarlı, A. Fikri Yavuz, Ziya Kazıcı-Necip Taylan, Bekir Sadak; "vurun": Osman Keskiöglü, Ali Buluç.

²⁰ Çıktını ve tümsek (*nāşiz*) kullanımının yansıttığı kök anlamı uyarınca 'haddi aşmak' şeklinde anlamak mümkün olan *nuşûz* kelimesi, kadına izafe edildiğinde kocasına başkaldırmasını ve karşı çıkmasını nitelerken, erkeğe izafe edildiğinde ise karısına eziyet etmesini nitelermektedir; Kur-tubî, *el-Cāmi' li ahkāmī'l-kur'an*, V. 171; krş. Ebû Hafs, *el-Lubāb fi 'ulūmi'l-kitāb*, VI. 363.

ederlerse" ifadesindeki *itâ'at* kelimesi de bazı çevirilerde "saygılı davranma" şeklinde tercüme edilmek suretiyle, yine ayetin ataerkil dokusu zayıflatılmıştır.

Yazının girişinde belirtildiği üzere, bu yazının amacı, yukarıda alıntılanan 2. grup çevirilerle yapılanın, aslında "yeni Kur'an(lar) üretmek" anlamına geldiğini öne sürmekle sınırlı olduğu için, çok kışkırtıcı olduğu hâlde, bu yeni anlam önerilerinin ortaya çıkardığı tutarsızlıklar üzerinde durmayacak, sadece, bu önerilerin gerek ciddiyet gerekse arkasındaki birikim ve emek açısından eşdeğer tutulamayacağını belirtmekle yetineceğiz.

Herhangi bir Kur'an pasajına geleneksel olarak yüklenen anlam, ilgili pasajın özgün anlamının (kastedilen anlam) tayini için her zaman tekin bir dayanak sunmayabilmektedir. Tam aksine, bir pasajın geleneksel anlaşılma biçiminin, bizi ilgili pasajın özgün anlamından uzaklaştırabileceğinin örneklerine de sahibiz. Dolayısıyla, Kur'an'da geçen bir kelime veya pasaja geleneksel olandan farklı bir anlam verilmesi, mutlak anlamda kaçınılması gereken bir tutum olarak görülemez. Bir ayet için yeni ve farklı bir anlam önerebilmek için, ilgili ayete yüklenen geleneksel anlamın, dilbilim, anlambilim, sözdizimi, tarihsel bağlam ve Kur'an'ın fikrî bütünlüğü gibi ölçütlerden biri veya birkaçı açısından uygunsuzluğu ortaya konulmalıdır. Doğrusunu söylemek gerekirse, geleneksel Kur'an anlayışı içerisinde Kur'an'ın muhtelif pasajlarına yüklenen anlamlar arasında bu ölçütlerin her biri açısından uygunsuzluk arz eden örnekler mevcuttur. Ancak, üzülererek ifade etmek durumundayız ki, bu yazının konusunu teşkil eden çeviri önerileri, ayete yüklenen geleneksel anlamın hangi bilimsel ölçütler açısından zaaf içerdiğini tavzih etmedikleri gibi, genelde ayetin dokusunda meydana getirdikleri değişikliği, özelde ise *darb*²¹ kelimesine yükledikleri yeni anlamı, kelimenin lügatlerdeki farklı anlamları arasında, hangi ölçüte başvurulduğu belli olmayan bir seçim yapmak dışında herhangi bir bilimsel temele dayandırma ihtiyacı da hissetmemiş görünmektedirler.

Genel Değerlendirme ve Sonuç

İslam düşünce geleneği, Kur'an anlayışı ve Kur'an'la kurulan ilişki bağlamında, şu iki ana damarı bünyesinde iç içe barındırmıştır: (1) Kur'an'ın nazil olduğu dönemle ve hitap ettiği toplumla sıkı sıkıya irtibatlı olduğu gerçeğinin teslim edilmesi ve (2) Kur'an'ın tarih üstü bir metin olarak algılanması. Bu iki temel kabulden ikincisinin, yani Kur'an'ın tarih üstü bir metin olarak algılanmasının, İslam düşüncesinin yapısal bir özelliği hâline geldiğini söylersek, tarihsel gerçeklikle çelişen bir tespitte bulunmuş olmayız. Bu belirleyici eğilime mukabil, geleneksel birikimin yadsınamayacak açıklıkta tanıklık ettiği Kur'an'ın tarihle ilişkisi ise, ancak ihtiyaç duyulduğunda başvuru bir yedeğe indirgenmiştir. Bu tablo

²¹ Klasik kaynaklarda, *darb* kelimesinin bu pasajda 'dövmek/vurmak' anlamında kullanıldığı açık bir gerçek olarak görülmüş olmalı ki, hiçbir tefsir, kelimenin ne anlama geldiğini tartışmazken, Ferrâ' ve Ebû Ubeyde gibi Arap dili uzmanı müfessirler, bu kelimeyle ilgili bahis dahi açmamışlardır; bkz. Ebû Ubeyde, *Mecâzu'l-kur'ân*, tahk. Fuad Sezgin, Mısır 1954; Ferrâ', *Ma'ânî'l-kur'ân*, tahk. Necâî-Ahmed Yûsuf, Dâru'l-Kutubi'l-Misriyye, Kahire 1955.

içerisinde, herhangi bir dönemin Müslüman müellifleri, kendilerini kuşatan tarihsel durumla Kur'an metni arasında, doğrudan doğruya bir örtüşme aramayı –bulamayınca da üretmeyi– rahatlıkla dinsel bir ödev olarak görebilmişlerdir.

Değerler alanı söz konusu olduğunda ise, aynı tutum, Kur'an'da ne buyurulduğu ile herhangi bir zamanda ve toplumda yaşayan Müslümanların ne yapması gerektiği arasında doğrudan bir örtüştürme olarak belirmektedir. Kur'an'ın tarih üstü bir metin olarak algılanmasının, herhangi bir dönemde hoş karşılanmayan veya izahı zor olan öğeleri Kur'an'dan düşürme veya herhangi bir dönemde ihtiyaç hissedilen öğeleri Kur'an metni içerisinde üretme şeklinde tezahür eden bir bilinç kamaşmasına yol açtığına, İslam düşünce tarihinin her döneminden yeterli miktarda örnek bulmakta zorlanmayız. İçinde erkeklerin hanımlarına vurmalarını onaylayan bir ayetin yer olmadığı, dolayısıyla, 'çağdaşlaştırılmış' bir Kur'an metnine duyulan özlem de, çağdaş değerlerce kısıktılısa da, bu geleneksel ve psikolojik arka plandan beslenmektedir. Erkek egemen karakterden ve her türlü şiddet unsurundan arındırılmış bir Kur'an metnine sahip olmak, çağdaş Müslümanların ilk özlemleri olmadığı gibi, son özlemleri de olmayacaktır. Ancak, hiçbir tarihsel veriye başvurulmasa bile, yalnızca Kur'an'ın özgün metninin bütününde yansıyan tarihsel gerçeklik nedeniyle, çağdaş özlemlere cevap verecek Kur'an versiyonları üretmek, –bilimsel bakımdan savunulamazlığı bir yana– belli kesimleri tatmin ve mutlu etmenin ötesinde, ikna edicilikten uzak kalacaktır. Kur'an'ı ataerkil ve erkek egemen karakterden arındırmak, bazı kelimelerin daha sakıncasız anlamlarına başvurmakla gerçekleştirilebilecek bir hedef değildir. Kur'an'ın bu özelliğini sadece bu ayet üzerinden çözümlemeye çalıştığımızda bile, Kur'an'ı ortadan kaldırıp yerine tamamen yeni bir metin inşâ etmeyi göze almadıkça, bu amacın gerçekleşmeyeceğini görebiliyoruz: Kocanın reisliğini gözetmenliğe, kadının kocasına karşı itaatini saygıya, kadının kocasına karşı isyankârlığını huysuzluğa ve kocanın karısını dövmesini şiddet içermeyen herhangi bir eyleme tahvil etmek suretiyle üretilen çağdaş versiyonlarıyla bile, bu ayet, erkek egemen dokusunu hâlâ ve yeterince korumaktadır.

Kur'an'da ne söylendiği ve çağdaş Müslümanların nasıl davranması gerektiği soruları, birbirinden bağımsız olmamakla birlikte, farklı düzlemlere ait iki sorudur. Birinci sorunun yanıtı bir betimleme olacakken, ikinci sorunun cevabı bir buyuru değeri ifade edecektir. Emîn el-Hûlî'nin ayırımına başvurarak ifade etmek gerekirse, yalnızca Kur'an'dan bir rehberlik çıkarma amacına yönelik Kur'an tedkiklerimiz değil, bütün ikincil amaçlar, Kur'an'ın ne söylediği –ki, birincil amaç, bunun tespitidir– konusunda kanıtlanabilir bir betimleme üzerine bina edilmek durumundadır.²² Dolayısıyla, Kur'an'ın muhataplarına ne söylediği ile, sonraki nesillerin ne yapmaları gerektiği arasında bir ayırımı gitmek, Kur'an'ın sonraki nesillerden, dolayısıyla bugünün Müslümanlarından da istediği şeyler olduğunu yadsınamaktadır. Ancak, Kur'an'ın muhataplarından iste-

²² Bkz. *Menâhîcu tecdîd*, y.y., 1995, s. 233 vd.

dikleri, metinde verili iken, onun sonraki nesillerden istediklerinin, Kur'an'dan hareketle ilgili nesiller tarafından üretilmesi gerekmektedir. Bu düzlem ayrışmasına bağlı olarak, sonraki nesillerin ihtiyaçları düzeyindeki değişimlerin, Kur'an'da söylenenler düzeyinde bir değişikliğe yol açması beklenemez. Başka bir ifadeyle, vahiy devam ettiği sürece olgusal zemindeki durumun Kur'an metnine yansımaya izin veren Kur'an metniyle olgu arasındaki iki yönlü diyalektik, vahyin hitamıyla birlikte, metinden olguya doğru tek yönlü bir ilişki (Ebû Zeyd'in ifadesiyle 'inen diyalektik'²³) olarak kalmak durumundadır. Öte yandan, Kur'an'ın insanlık ailesinden istediklerini, onun söyledikleriyle sınırlamak, çoğu kez, onun insanlık için çizdiği istikameti tersine çevirmekten başka bir şeyi sonuç vermeyeceği için, hem Kur'an'a hem de Kur'an'ın çağrısına kulak vermek isteyen insanlara –bizim kanaatimize göre bütün insanlığa– karşı haksızlık olacaktır. Kur'an nazil olduğu dönemdeki muhataplarına somut durumlar karşısında nokta hedefler göstermiştir. Sonraki insanlara rehberlik sunacak olan, söz konusu somut durumlar ile Kur'an'ın gösterdiği nokta hedefler arasındaki ilişkinin istikametidir. Bu istikamet ise, ancak Kur'an'ı kendi özgün bağlamında okumak suretiyle elde edilebilir. Kur'an'ı kendi tarihselliği içinde anlamaya çalışmanın alternatifi, bilerek veya bilmeyerek, onu Kur'an'ı okuyan öznenin tarihselliğine gömmektir. Örneğin, yirminci yüzyıl Türkiye'sinin batı yakasına hitap eden bir metin olarak görüldüğünde rahatsızlık doğuran 4. Nisâ', 34. ayetteki kurgu, kendi özgün bağlamına yerleştirildiğinde, muhataplarını mevcut olandan daha iyi ve daha insani olana sevk eden bir öneriye dönüşmektedir. Boşanmayı tek makul çözüm hâline getirecek derecede şiddetli geçimsizlik durumlarında bile, eşlere, geçmişteki güzel günlerin hatırasına uygun davranmalarını salık veren Kur'an'ın, kıyamete kadar gelecek bütün Müslüman erkeklere karılarını dövmeleleri talimatında bulunduğu düşünülemez.²⁴

Kur'an'ın muhataplarından söz edildiğinde, yirmi küsur yıllık hareketli bir tarih dilimini içeren nüzûl döneminde yer alan standart bir yapı anlaşılmalıdır. Kur'an'ı anlama sürecinde başvurulması gereken bir ölçüt olarak 'muhatap kitle', her bir pasaj için yeniden tespit edilmesi gerekecek derecede kendi içinde değişkenlik arz eden dinamik bir insani gerçeklik olarak görülmelidir. Bu ayetin inişine neden olan olay, bu konuda fikir verecek mahiyettedir. Rivayete göre, babasıyla birlikte gelerek, eşi tarafından dövüldüğünü anlatan aristokrat bir hanıma (Habîbe hint Zeyd) Hz. Peygamber'in, eşine misillemede bulunmasını salık vermesi üzerine bu ayet inmiştir.²⁵ Bu açıdan bakıldığında, Kur'an'ın, bu ayette, eşyle arasında bir sorun çıktığında (Kur'an'ın ifadesiyle, eşi kendisine karşı dikbaşlılık sergilediğinde) ilk tedbir olarak dayağa başvuran adamlara hitap ettiğini ve onlara daha insani çözüm yolları önerdiğini rahatlıkla söyleyebi-

²³ Nasr Hâmid Ebû Zeyd, *İlahi Hitabın Tabiatı*, çev. M. Emin Maşalı, kitâbiyât, Ankara 2001, s. 49 vd.

²⁴ Krş. Reşid Rızâ, *Tefsîru'l-kur'âni'l-hakîm*, y.y., 1367², v. 75.

²⁵ Taberî, *Câmi'u'l-beyân*, tahk. M. M. Şakir, Dâru'l-Ma'ârif, Kahire t.y.², VIII. 291; İbn Ebî Hâtim, *Tefsîri'l-kur'âni'l-azîm*, Mekke 1997, II. 940.

liriz. Bu inceliği göz ardı etmek, Kur'an'ın erkek muhataplarının tamamının gece gündüz eşlerine dayak atan adamlar olduğu gibi, tarihsel gerçekle bağdaşmayan bir yargıya veya Kur'an'ın, muhatapları arasındaki bütün evli erkeklere, gerektiğinde eşlerini dövmelemlerini salık verdiği gibi bir yanlış anlamaya yol açabilmektedir. Oysa, bu ayet, ataerkil Araplar arasındaki, eşini dövmelemleri bir yöntem olarak benimsemiş bulunan erkeklere, başka yöntemler öğretmektedir. Kuşkusuz, ataerkil bir toplumda, önerilen çözüm yolları da ataerkil veya erkek egemen karakter taşıyacaktır. Erkeğe, eşini cezalandırmak için cinsel boykotun önerilmesinin, burada ayrıntılı olarak ele almayı yersiz bulduğumuz nedenlerle, ancak erkeğin çokeşli olması durumunda bir makuliyet kesbedeceği de izahat varestedir. Haddizatında, Kur'an'da önerilen bu tedbirler zincirini gerektiren sorun da, ancak erkek egemen bir toplumsal doku içerisinde sorun teşkil edebilecek olan "kadının kocasına başkaldırması"dır (*nuşûz*).

Çağdaş değerler bakımından kabul edilebilir bulunmayan bir öge içeren bir ayetin, bu öğeden metin düzeyinde arındırılmasının, tam anlamıyla "çağdaş bir Kur'an üretimi" olduğu tespitini paylaşmak üzere kaleme aldığımız bu yazıda, örnek olarak seçtiğimiz pasajın içeriği gereği, erkeklerin tedip amacıyla da olsa eşlerini dövmelemlerinin veya onlara vurabilmelerinin Kur'an metnine ait bir gerçek olduğunu savunduk. Tavzihe gerek duyurmayacak kadar açıktır ki, bu savunu, yalnızca, Kur'an'da 'karı dövme'den söz eden bir ayet bulunduğuna dair olup, bizzat 'karı dövme' olgusuna dair değildi. Bu yazıda ele aldığımız sorunun, esasen, bir hanımın eşi tarafından dövülmesi konusunda görüş beyan etmemizi gerektirmediğinin bilincindeyiz; fakat hayatın iki güzellik ve anlam kaynağı olan 'Kur'an' ve 'dayak yiyen' hatırına ifade etmek isteriz ki, herhangi bir zamanın erkeklerinin eşlerine karşı şiddete başvurmalarını onaylamak, bu satırların yazarı açısından kabil değildir. Böyle bir ahlaki düşüklüğü Kur'an'la temellendirmeye kalkışanların durumunu layıkı ve veçhile nitelemek, yazının düzeyini düşürmeyi göze almadıkça mümkün olmayacağı için, bu konuda susmayı yeğlese de, yeri gelmişken, erkek şiddetinin meşruiyetine bilimsel temeller bulabilmek, hatta kadın cinsinin biyo-psişik gelişimi bakımından dayanın yararlarını sayıp dökebilecek bir lafazanlık düzeyi kesbetmek için 'Batılı uzmanlar'ın kitaplarından delil devşiren 'kalem' (çağdaş versiyonuyla, 'klavye', hatta 'mikrofon' ve 'kamera') erbabının gidişatını ibret ve teessürle izlediğimizi de ifade etmek isteriz.

Müslümanların yaşam pratiklerine rehberlik etmesi bakımından, Kur'an'da erkeklerin tedip amacıyla hanımlarına hafifçe vurmalarını onaylayan bir ayet bulunmasından daha önemlisi, eşlerini boşanma konusunda muhayyer bırakacak derecede aile içi huzursuzluklar yaşadığı dönemlerde bile, Kur'an'da bu ayet bulunduğu hâlde, en ufak bir şiddet eğilimi göstermemiş, muhtemelen bunu aklına dahi getirmemiş bulunan ve eşlerini döven arkadaşlarına tavır ko-yan Elçî'nin örneklidir.